

Arbeidsnotater

T A T I S T I S K S E N T R A L B Y R Å

IO 70/24

Oslo, 18. desember 1970

FORMÅLET MED INDUSTRISTATISTIKKEN

av Øyvind Sundsbø

I n n h o l d

	Side
I. Innledning	2
II. Industristatistikkbegrepet	2
III. Behov for industristatistikk	4
IV. Oppgaver det er særlig behov for	8
V. Klassifikasjonsenhet og rapporteringsenhet	12
VI. Sammenfatning og konklusjoner	17

Ikke for offentliggjøring. Dette notat er et arbeidsdokument og kan siteres eller refereres bare etter spesiell tillatelse i hvert enkelt tilfelle. Synspunkter og konklusjoner kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk Sentralbyrås oppfatning.

I. INNLEDNING

Den økte tilgang på regnskapsdata som vi har fått i de senere år, især fra store industriforetak, har skapt en berettiget mistanke om at industristatistikken slik den har vært brukt hittil ikke gir et så godt grunnlag for bl.a. et fullstendig produksjonsregnskap for industrisektoren som en har gått ut fra. For å rette på denne svikten i datagrunnlaget har en funnet det nødvendig å undersøke hvilke muligheter vi har til å komme fram til bedre tall, bl.a. ved å endre spørsmålsformuleringene i industristatistikkskjemaene og eventuelt også i regnskapsskjemaene, slik at det blir best mulig sammenheng mellom bedriftsoppgaver og foretaksoppgaver.

I forbindelse med en nærmere integrering av oppgaveinnhenting på bedriftsskjemaer og på foretaksskjemaer, er det ønskelig å drøfte hvilke behov industristatistikken skal dekke og hvilken måte en skal gå fram på for å imøtekomme udekkede behov.

II. INDUSTRISTATISTIKKBEGREPET

Med industristatistikk menes vanligvis en næringsstatistikk for bergverksdrift m.v. og industri, dvs. næring 1, 2 og 3 i gjeldende Standard for næringsgruppering. Ved utarbeiding av statistikk for ulike næringssektorer er det i de fleste tilfelle mest hensiktsmessig å nytte bedriften som klassifikasjonsenhet. Bedriften er en enhet med en bestemt lokalisering som er definert slik at den så vidt mulig bare skal omfatte én aktivitetsfunksjon. Med aktivitetsfunksjon menes her virksomheter som omfattes av én bestemt næringsgruppe i Standarden.

Å nytte rene aktivitetsenheter vil være av liten interesse i praksis, bl.a. fordi det vil være så å si umulig å få tak i de data en har behov for fra enheter definert på denne måte. Formålet med den bedriftsdefinisjonen som brukes i Standard for næringsgruppering er derfor å få mest mulig ensartede regler for å avgrense enheter som er i stand til å gi det omfattende sett av data vi trenger for å beskrive tilnærmet funksjonelle næringssektorer.

En har derfor vært nødt til å definere bedriften på en slik måte at den kan identifiseres enten som en lokalt avgrenset enhet eller som en operativ enhet innenfor et lokalt avgrenset foretaksområde. I de fleste

tilfelle vil enheter definert på denne måte kunne gi data om produksjon, vareinnsats, sysselsetting, lønnsutbetaling osv. Bedriften vil ennvidere kunne betraktes som en tilnærmet funksjonell enhet, idet den bare i mindre grad vil utføre aktiviteter som normalt finner sted i bedrifter tilhørende andre næringssektorer.

Vi vet imidlertid at det foregår en del industriproduksjon i bedrifter som har sin hovedvirksomhet i andre næringer. På den annen side vil vi finne industribedrifter som i tillegg til sin industrivirksomhet også driver virksomhet som egentlig hører hjemme i andre næringssektorer, f.eks. bygge- og anleggsvirksomhet, grossistsalg av egne produkter, ekstern transport med eget materiell osv.

For å kartlegge hvor god tilnærming det er mellom en rent funksjonelt definert industrisektor og en industrisektor som bygger på industribedriften som klassifikasjonsenhet, måtte vi ha data både over industriproduksjon i ikke-industrielle bedrifter og ikke-industrielle aktiviteter utført i industribedrifter.

Industristatistikken er hittil avgrenset til en næringsstatistikk som utarbeides med industribedriften som grunnleggende klassifikasjonsenhet. En del av de opplysninger vi trenger for å belyse industriaktiviteten blir imidlertid ikke registrert på bedriftsnivået, men samlet for hele foretaket. Dette gjelder først og fremst finansielle oppgaver, men vil også gjelde visse investeringsoppgaver, lageroppgaver, forbruksoppgaver for driftsmateriell osv. Industristatistikken i videre forstand bør derfor utvides til å omfatte regnskapsstatistikk og annen statistikk bygget på oppgaver fra institusjonelle enheter som industriforetak eller industrikonsern.

I nasjonalregnskapet blir tall fra den årlige industristatistikken, fra regnskapsstatistikken og fra andre kilder stilt sammen på en slik måte at de for mange formål kan nyttes som mer effektive analyseverktøy enn de tall som finnes i primærstatistikken. Den delen av nasjonalregnskapet som gir tall for industrisektorene må således også regnes for å være en del av industristatistikken i videre forstand.

På den annen side er det en del statistikk som utarbeides på grunnlag av oppgaver innhentet med industriforetak eller industribedrifter som kilde, men som vi ikke vil karakterisere som industristatistikk. Dette gjelder bl.a. statistikk som ikke tar sikte på å gi opplysninger om ulike sider ved industribedriftenes næringsvirksomhet, men om den arbeidskraft som er sysselsatt i industrisektoren, slik som lønnsstatistikk og sysselsettingsstatistikk.

III. BEHOV FOR INDUSTRISTATISTIKK

I tillegg til at de utgjør en vesentlig del av grunnlaget for nasjonalregnskapet, brukes industristatistiske oppgaver av ulike brukergrupper for en rekke ulike formål. Brukerne kan inndeles i følgende hovedgrupper:

1. Storting og regjering
2. Sentraladministrasjonen
3. Utredningskomiteer
4. Besluttende og administrative organ i lokalforvaltningen
5. Næringslivet og dets organisasjoner
6. Politiske og ideologiske organisasjoner
7. Forskningsinstitutter og forskere
8. Undervisning
9. Kringkasting og presse
10. Diverse enkeltpersoner
11. Internasjonale organisasjoner

Behovet for industristatistikk vil variere med formålet. Det kan også være en viss forskjell i statistikkbehovet mellom brukergruppene selv om formålet med bruk av statistikken i hovedsak er det samme.

For visse formål vil det særlig være behov for oversiktlige sumtall som viser industrinæringens vekst og struktur sammenliknet med andre næringer, foruten industrinæringens indre struktur og utvikling. Oppgaver av denne art vil være nødvendig for fastlegging av industripolitikken og for igangsetting av mer generelle tiltak for fremme av industriutbyggingen. For andre formål trengs det langt mer detaljerte opplysninger for å tilfredsstille brukerbehovet.

De ulike brukergrupper vil ha bruk for industri- og regnskapsstatistikk for et eller flere av følgende hovedformål:

1. Forskning og utredning
2. Planlegging
3. Beslutning
4. Etterprøving og kontroll
5. Generell informasjon

Behovet for statistikk for industrisektoren til bruk i forskningsøyemed vil særlig være til stede i selvstendige forskningsinstitutter, ved universiteter og høyskoler, i interesseorganisasjoner, blant selvstendige forskere og til en viss grad i de større industriforetak. Industriforetakenes behov for opplysninger som de ønsker å bruke i forskningsøyemed, vil imidlertid ofte være en av så spesiell art at det bare i mindre grad kan være en oppgave for Byrået å etterkomme slike behov. Foretakenes forskning vil nemlig ofte være knyttet til materialforskning, utvikling av nye

produksjonsprosesser, designering og utvikling av nye produkter, fjerning eller uskadeliggjøring av skadelige avfallsstoffer, osv.

Forskerne vil ofte ha behov for sterkt detaljerte opplysninger, helst primærdata, som de kan gruppere på en slik måte at det høver med deres forskningsopplegg. På grunn av taushetsplikten kan det være vanskelig å etterkomme forskernes behov for primærdata. Etter hvert som Byrået får utbygd sin servicekapasitet, burde forskerne imidlertid ha atskillig større muligheter enn før til å få dekket sitt behov for industristatistikk aggregert i samsvar med individuelle krav. Forutsetningen må selvsagt være at aggregeringen skjer på en slik måte at tallene kan frigis.

Forskerne vil også kunne være interessert i å få oppgaver som ikke finnes i den industri- eller regnskapsstatistikk som Byrået utarbeider, dels fordi en ikke har vært oppmerksom på behovet og dels fordi de opplysninger det er behov for enten ikke er registrert i foretak eller bedrifter i det hele tatt eller de er registrert på en slik måte at det ikke er mulig å få tak i dem med rimelige kostnader.

Behov for industri- eller regnskapsstatistikk til utredningsarbeid vil være særlig stort i politiske partier og andre politiske organisasjoner, offentlige eller private utredningskomiteer, sentraladministrasjonens departementer og direktorater, regionale utrednings- og planleggingsorganer, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, næringslivets bransjeorganisasjoner, private konsulentfirmaer, og større foretak eller konsern i sin alminnelighet. De spørsmål og problemer som skal utredes, vil ofte være av en slik art at det foreligger få eller ingen opplysninger som egner seg for formålet. Spesielt for offentlige utredningskomiteer kan det bli spørsmål om å be Byrået innhente de oppgaver som det er behov for, dersom komiteen ikke ser seg i stand til å skaffe oppgaver på annen måte, f.eks. ved innhenting i egen regi. Statistikkbehovet for utredningsarbeid vil ellers stort sett være analogt med det behov forskerne har.

Det vil også være en nær sammenheng mellom behov for industristatistikk for forsknings- og utredningsarbeid og for planlegging. Resultatene fra forsknings- og utredningsarbeidet vil således være overmåte viktige hjelpemidler i planleggingsarbeidet.

Behovet for industristatistikk til planleggingsformål vil gjøre seg sterkest gjeldende i den offentlige sektor og blant det private næringsliv. Storting og regjering vil trenge industristatistikk både til den mer generelle form for planlegging som skjer gjennom utarbeiding av industri-politiske retningslinjer og direktiver, utarbeiding av nasjonalbudsjetter, langtidsprogrammer og perspektivanalyser, og til utarbeiding av sektorplaner,

distriktsutbyggingsplaner og detaljert prosjektplanlegging av statlige industribedrifter. Den vesentligste delen av Stortingets og regjeringens planleggingsarbeid vil foregå i stortingskomiteene, regjeringskontorene og direktoratene.

Den regionale planlegging vil vesentlig foregå i fylkeskommunale, interkommunale eller by- og herredskommunale organer, samt i private konsulentfirmaer. For slike formål trengs det regional industristatistikk som er spesifisert slik at det lar seg gjøre å finne tall for den eller de kommuner eller deler av kommuner som vedkommende regionalplan skal utarbeides for.

I den private planlegging vil det være behov for industristatistikk både på bransjeplanet og på foretaks- eller bedriftsplanet. Næringsorganisasjonene vil trenge ulike typer av industristatistikk for å utarbeide planer over de tiltak som bør settes i verk for at næringen skal få de best mulige utviklingsvilkår. Det vil dreie seg dels om tiltak som bør settes i verk av det offentlige og dels om tiltak som næringen selv bør ta hånd om. De enkelte foretak eller bedrifter vil trenge industristatistikk for planlegging av sin egen fremtidige virksomhet. På samme måte som for den offentlige sektor, vil planleggingsarbeidet i foretakene dels gjelde langtidspanlegging f.eks. for 5- eller 10-års perioder og dels mer kortsiktige planer som f.eks. årlige produksjonsbudsjetter, salgsprogrammer og markedsføringsplaner.

Det konkrete statistikkbehov vil variere med art og omfang av planleggingsarbeidet. For den mer generelle planlegging i landsmålestokk vil kravet til detaljert spesifisering ofte være atskillig mindre enn for foretakenes individuelle planlegging av egen virksomhet og til planlegging av nye industriprosjekter. Men selv om det for visse planleggingsformål vil være tilstrekkelig med sterkt aggregerte sumtall, vil enkelte av disse, f.eks. indekstall og nasjonalregnskapstall, måtte bygge på et relativt omfattende sett av individuelle mengde- og verdi- (eventuelt pris-) data.

Særlig ved markedsførings- eller salgsplanleggingsarbeid er det stort behov for en detaljert og mest mulig hensiktsmessig produktspesifisering. Fra næringslivets side er det blitt påpekt at Byråets nåværende produksjonsstatistikk for industrien ville øke atskillig i brukbarhet ved å få (i) bedre samsvar mellom de mengdeenheter som nyttes i produksjonsstatistikken og i utenrikshandelsstatistikken, (ii) mer hensiktsmessige sammenslagninger av produkter som av praktiske grunner må inngå i en varepost, (iii) tidligere oppsplitting av store og omfattende sekkeposter og (iv) nye, betydningsfulle produkter spesifisert så snart de bringes på

markedet. Særlig på det siste punkt er det viktig å få aktivisert bransjeforeningene slik at de varsler Byrået så snart det er behov for å spesifisere nye produkter som er i anmarsj.

Foruten til markedsføringsarbeid, oppstilling av varebalanser, osv. stilles det store krav til produktspesifikasjonen når det gjelder beregning av volum- og prisindekser. Brukbarheten av de enhetspriser som kan beregnes på grunnlag av oppgaver over mengde og verdi i produksjonsstatistikken vil for en vesentlig del være avhengig av at de vareposter som enhetsprisene refererer seg til er forholdsvis homogene med hensyn til kvalitet, eller består av varekomponenter hvor det innbyrdes mengdeforhold varierer lite over tiden. For å få brukbare enhetspriser er det ennvidere av betydning at varepostene blir definert på en slik måte at storparten av produsenter eller forbrukere kan oppgi både mengde og verdi for vedkommende vare.

Under planleggingsprosessen må datamassen bearbeides på en slik måte at resultatene kan presenteres på en oversiktlig og hensiktsmessig måte for de besluttende organer. Disse vil som oftest verken ha tilstrekkelig tid eller de nødvendige faglige forutsetninger for på egen hånd å dra full nytte av en mengde sterkt spesifiserte oppgaver, men må nøye seg med oversiktlige sumtall, indekstall eller prosenttall. De oppgaver som slike besluttende organer har bruk for, vil for en stor del være fremkommet som et resultat av omfattende beregninger, basert på et detaljert grunnmateriale. Ofte vil det dreie seg om opplysninger slik de finnes i nasjonalregnskapet eller det kan være opplysninger som er fremkommet gjennom en videre bearbeiding i numeriske planleggingsmodeller. Arten av den statistikk det er behov for vil variere med omfang og rekkevidde av de beslutninger som skal fattes; men uansett om det er offentlige organer eller private foretak som skal fatte beslutninger, vil statistikkbehovet som oftest være begrenset til de mest sentrale nøkkeltall.

Når beslutninger er tatt, vil det være behov for opplysninger som kan nyttes til å kontrollere at de igangsatte tiltak er i samsvar med de vedtak som er truffet, eller til å måle virkningen av disse tiltakene. På grunn av de mange indirekte virkninger vil det oppstå en rekke tekniske og definisjonsmessige måleproblem som gjør det ekstra vanskelig å tilfredsstille statistikkbehovet på dette siste området. Det er heller ikke så lett å spesifisere selve statistikkbehovet når det gjelder spørsmål om å registrere de virkninger de ulike tiltak har ført med seg.

Behov for å følge opp resultatene av igangsatte tiltak vil vi finne i alle administrative organer som har ansvar for å gjennomføre de vedtak som de besluttende instanser har truffet. Hovedresultatene av dette oppfølgings-

arbeid vil de besluttende instanser også være interessert i. Oppgaver som kan belyse virkningen av allerede igangsatte tiltak, vil dessuten være av vesentlig betydning for det fremtidige planleggingsarbeid og for forskernes analyser av sammenhenger mellom årsak og virkning.

I et demokratisk samfunn som vårt er det av stor betydning at almenheten har et så godt kjennskap til de enkelte næringers økonomiske betydning og virkemåte at den, på de ledd i den demokratiske beslutningsprosess hvor den kan ta aktivt del, kan gjøre dette på et rasjonelt grunnlag. Ved behandling av næringspolitiske spørsmål er det derfor næringsstatistikkens oppgave å presentere den statistikk som utarbeides, på en slik måte at den ikke bare tilfredsstiller spesialistenes behov, men også kan være til nytte for den "lille mann". Samfunnsoppdragernes behov for industristatistikk må stort sett bli tilfredsstilt gjennom lærebøker og oppslagsverk utarbeidd for bruk i skoleverket, gjennom den statistikk som blir tilstillet kringkasting og presse for offentliggjøring og gjennom Statistisk årbok og de spesialpublikasjoner som Byrådet utgir.

For brukere av industristatistikk vil det være en betydelig fordel å få tallene presentert på en slik måte at de ikke bare gir et bilde av situasjonen slik den var i et gitt tidsrom, men at de også viser utviklingen over tiden. Slike oppgaver kan brukeren selvsagt skaffe seg selv ved å stille sammen tall fra ulike årganger av samme publikasjon, men dette føles ofte både tidkrevende og besværlig. Det er derfor et spørsmål om ikke Byrådet burde legge noe større vekt på å gi tabeller med tilbakegående tall i sine næringsstatistiske publikasjoner.

IV. OPPGAVER DET ER SÆRLIG BEHOV FOR

Industristatistikken i videre forstand må dels ta sikte på å vise situasjonen i et gitt øyeblikk eller i en viss periode (som regel ikke lenger enn et år), eller å vise endringene over tiden. I begge tilfelle vil det være behov både for oppgaver som viser de strukturelle sammenhenger og for oppgaver som gir aktuelle tall for produksjon og forbruk av varer og tjenester; forbruk av arbeidskraft og kapital; nyinvesteringer og deres finansiering; overskudd og dets anvendelse til skatter, avskrivninger, fondsopplegg, utbytte, m.v.; likviditet, egenkapital og lånekapital.

Strukturertall som kan ansees for å være relativt stabile over tiden vil det være tilstrekkelig å hente inn med forholdsvis lange tidsintervall, f.eks. hvert femte eller tiende år. Strukturertall som er mer foranderlige,

bør derimot innhentes med kortere mellomrom, iallfall dersom de er av sentral betydning i våre analyse- og planleggingsmodeller. Å innhente strukturtall oftere enn hvert år vil være lite hensiktsmessig, dels fordi slike tall som regel bare blir registrert på årsbasis, og dels fordi endringene ikke skjer så hurtig at det er av interesse å innhente oppgaver over struktursammenhenger med svært korte mellomrom.

For mange formål er det av vesentlig betydning å kunne analysere tidsutviklingen ikke bare på grunnlag av aggregerte sumtall for bransjer, men også på grunnlag av primærdata for den enkelte bedrift. Innføringen av faste identifikasjonsnummer for foretak og bedrifter i vårt register, har gjort det langt lettere enn før å utnytte det materiale som er lagret i Byrået for slike formål.

For den funksjonelt definerte industrisektor vil det særlig være behov for oppgaver av forskjellig slag om produksjonsvirksomheten i året. Avhengig av hva oppgavene skal brukes til, vil det være behov for summariske oppgaver over produksjonsverdi, vareforbruk, sysselsetting, bruk av realkapital, kapasitetsutnyttning, bearbeidingsverdi og lønnskostnad, og for detaljerte oppgaver over f.eks. mengder og verdier av de enkelte varer som er produsert i året, eller forbrukt i året.

Denne statistikken kalles gjerne produksjonsstatistikk og vil danne et vesentlig grunnlag for oppstilling av produksjons- og varekontiene for industrisektorene i nasjonalregnskapet. Ved siden av å gi data som kan nyttes til å beregne koeffisientene i produktfunksjonene, bør årsstatistikken inneholde opplysninger som viser strukturelle endringer i industrivirksomhetens fordeling på industribransjer, bedriftsstørrelse, geografiske områder osv.

Opgaver over lagerhold og lagerendringer vil være nødvendige for beregning av produksjonsverdi og verdi av vareforbruk i de tilfelle da en ikke har direkte oppgaver over disse kjennemerkeverdier, men må beregne dem på grunnlag av oppgaver over henholdsvis salg, innkjøp og lager. Lageroppgaver, helst med spesifisering av mengder og verdier for de enkelte vareslag er nødvendig for oppstilling av totalregnskapet over anvendelsen av industriprodukter. Oppgaver over lagerendringer for varer under arbeid er ennvidere nødvendig for å få et korrekt uttrykk for den samlede brutto-produksjonsverdi i året.

Indirekte skatter utgjør en stadig større del av de reelle markedspriser på produserte varer og tjenester. Blant annet for å kunne måle de enkelte bransjers bidrag til det samlede bruttonasjonalprodukt, vil en trenge oppgaver både over indirekte skatter og offentlige tilskott.

For å kunne beregne de enkelte industrisektorens bruttoprodukt, må en foruten oppgaver over salgsverdi av produksjonen og innkjøpsverdi av direkte forbrukte materialer og tjenester, ha oppgaver over innkjøpsverdi av alle indirekte tjenester og materiell som er brukt opp i forbindelse med årets produksjon og som inngår som kostnadselementer i varenes produksjonsverdi.

Av andre opplysninger som kan tjene til å gi viktig informasjon om industrien og dens plass i samfunnshusholdningen kan nevnes produksjon av avfallsstoffer og andre miljøskadelige elementer, som f.eks. støy, og hvilken innsats foretakene har gjort for å hindre at denne produksjon får gjøre skade på omgivelsene. I en del tilfelle vil produksjonen av avfallsstoffer være en teknisk bestemt funksjon av produksjonsprosess og produsert varemengde eller vareforbruk. I de tilfelle denne funksjonssammenhengen er kjent, skulle avfallsproduksjonen kunne la seg beregne ut fra oppgaver som allerede foreligger. I andre tilfelle vil forholdet ikke være fullt så enkelt, og det står atskillig utredningsarbeid igjen før det er helt klarlagt hvilke opplysninger en trenger for å få en hensiktsmessig kartlegging av forurensningsproblemene.

For å kunne vurdere industriens sysselsettingsevne og behov for arbeidskraft trengs det oppgaver over tallet på sysselsatte i de ulike industribransjer med fordeling på ulike geografiske områder. For mer inngående analyser av arbeidskraftbehovet trengs det imidlertid også opplysninger om sysselsettingens fordeling på yrkesgrupper, utdanning, hel- eller deltidsansatte, ulønnet familiearbeidskraft, hjemmearbeidere osv. Bruk av arbeidskraft stilt til disposisjon av såkalte utleiefirmaer vil det også være viktig å ha oppgaver over.

For å kunne vurdere om det er forsvarlig å satse på videre industriutbygging i pressområdene, vil det bl.a. være nødvendig å ha kjennskap til de ulike industribedrifters arealbehov og i hvor stor utstrekning dette behov kan tilfredsstilles gjennom de arealer innen området som kan disponeres for industriformål. For industriplanleggingen i pressområder vil det således være av betydning å ha oppgaver over industribedriftenes bruk av grunnflate og golvareal i produksjonsbygg, lagerbygg og kontorbygg, og over deres disponering av grunnarealer til opplagstomter, bilparkering, parkanlegg osv.

Transporten av råstoffer og ferdige produkter fra leverandør til mottaker spiller en stor rolle i varedistribusjonen. Det er derfor av betydning å ha oppgaver som viser bedriftenes tilknytning til og avhengighet av det offentlige transportnett.

Statistiske oppgaver som kan nyttes til konjunkturindikatorer eller til å belyse kortsiktige utviklingstendenser må innhentes med relativt korte mellomrom. Det vil derfor først og fremst være en oppgave for måneds- og kvartalsstatistikken å dekke dette behovet. Særlig viktig for slike formål er oppgaver over produserte varemengder av viktigere vareslag, opp- eller nedbygging av lager, omsetningsverdi, varepriser, investering og investeringsplaner, ordreinngang og ordreserver og kapasitetsutnyttning. Ved hjelp av basispriser kan mengdetall over vareproduksjon og lager aggregeres til indekstall som viser endringer i produksjonsvolum og lagervolum. Oppgaver over løpende priser kan nyttes til å beregne prisindekser som kombinert med volumindekser eller anvendt direkte i forbindelse med mengdetall for enkelte varer kan gi grunnlag for å anslå den løpende verdi av produksjon og lagerbeholdning.

Korttidsstatistikkens oppgaver over vareproduksjon og lager vil også være en overmåte nyttig informasjon for det enkelte foretak i dets markedsføringsarbeid, iallfall i de tilfelle da statistikken omfatter en meget vesentlig del av landets totale produksjon av vedkommende vare. Sammen med utenrikshandelens oppgaver over import og eksport vil produksjons- og lageroppgaver i slike tilfelle gi opplysning om den totale markedstilgang for ulike varer. Ut fra sin egen salgsstatistikk kan foretakene da skaffe seg løpende oversikter over sin egen markedsdekning.

Et meget vesentlig trekk ved månedsstatistikken er at den må være aktuell. Aktualitetskravet lar seg imidlertid vanskelig forene med et krav om fullstendighet. Bortsett fra de tilfelle da produksjonen av en vare skjer i forholdsvis få - og som regel store - bedrifter, vil det i praksis nærmest være uråd å få full produksjonsdekning i månedsstatistikken, unntatt i de få tilfelle da bransjeorganisasjoner innhenter produksjonsoppgaver fra samtlige medlemsbedrifter. For de fleste vareslag vil en derfor være henvist til den årlige produksjonsstatistikk for å finne mengdetall som iallfall tilnærmet omfatter hele vareproduksjonen. På grunn av sen oppgaveinngang kan imidlertid årsstatistikken over vareproduksjonen aldri bli aktuell i samme grad som korttidsstatistikken. Med det nåværende statistikkopplegg vil det i gunstigste tilfelle ta bortimot et år før Byrået kan gå til alminnelig frigjøring av det enkelte års produksjonstall.

For den institusjonelt definerte industrisektor vil det først og fremst være av interesse å ha oppgaver over inntekts- og formuesforhold. Her trenger en oppgaver over inntekts- og utgiftsarter, investering, skatter og avgifter, avskrivninger, overskudd, likviditet, ulike typer av realkapital, lager, langsiktig og kortsiktig lånekapital, aksjekapital og annen egenkapital.

I et integrert statistikkssystem er det nødvendig å definere de statistiske kjennemerkene på en slik måte at det blir sammenheng mellom de oppgaver som innhentes for henholdsvis funksjonelle og institusjonelle næringssektorer. Det må således sørges for at det blir sammenheng mellom bruttoproduksjonsverdi og verdi av vareforbruk m.v. i produksjonsstatistikken og regnskapsstatistikken oppgaver over salg, innkjøp og lagerendring. På tilsvarende måte må det være sammenheng mellom de to statistikkenes oppgaver over lønnskostnader, avgifter og tilskott, investering osv.

Det er i og for seg ikke absolutt nødvendig for å bygge opp et integrert statistikkssystem at en nytter nøyaktig samme kjennemerkedefinisjoner for institusjonelle og funksjonelle næringssektorer. Det vil være tilstrekkelig om kjennemerker og kjennemerkedefinisjoner utformes på en slik måte at det gir mulighet for å beregne de korreksjonsfaktorer som trengs for å få fram tall som er sammenliknbare.

V. KLASSIFIKASJONSENHET OG RAPPORTERINGSENHET

Med klassifikasjonsenhet menes et foretak, en bedrift, en teknisk avdeling eller liknende økonomisk eller teknisk enhet hvor det er enhetens egenskaper som bestemmer hvordan de økonomiske eller tekniske opplysninger som har tilknytning til vedkommende enhet, blir gruppert. Av grupperingsbestemmende egenskaper ved klassifikasjonsenheter kan nevnes virksomhetens art, enhetens geografiske beliggenhet, størrelse, eierform og organisasjonsmessig tilknytning til andre enheter.

De oppgaver en trenger for hver klassifikasjonsenhet kan enten innhentes direkte fra vedkommende enhet eller de kan innhentes fra en annen enhet dersom oppgavene der er lettere tilgjengelige. Den enhet oppgavene innhentes fra kan kalles rapporteringsenhet. Rapporteringsenheten vil som oftest være identisk med klassifikasjonsenheten.

Foretaket og bedriften er de enhetstyper som det for de fleste formål vil være av størst interesse å nytte som klassifikasjonsenheter i industristatistikken. Sett i relasjon til vanlig bokføringspraksis er bedriften den enhet som gir den beste tilnærming til en industristatistikk som bygger på en funksjonelt definert klassifikasjonsenhet. Foretaket eller den juridiske enhet - det kan være et enkeltpersonfirma, ansvarlig selskap, aksjeselskap, andelslag osv. - er en institusjonell regnskapsenhet som det er naturlig å nytte som klassifikasjonsenhet ved utarbeiding av statistikk for institusjonelle næringssektorer.

Slik bedriften er definert i offisiell norsk-statistikk, vil den som oftest falle sammen med den lokale enhet. Lokale enheter blir imidlertid delt opp i flere bedrifter dersom det innenfor dette område drives flere slags virksomheter og (i) hver av disse har et betydelig omfang eller (ii) virksomheten hører hjemme i forskjellige hovednæringer.

For å dele opp lokale enheter er det satt som generell betingelse at det for disse skal kunne gis særskilte oppgaver over produksjon, sysselsetting, utbetalt lønn og forbruk av rå- og halvfabrikata. Da en for funksjonelle industrisektorer også trenger oppgaver over lager, forbruk av elektrisk kraft, brensel, hjelpestoffer og rekvisita og betaling av avgifter og mottak av tilskott, blir bedriftene også pålagt å gi slike oppgaver. Betingelsen om at en bedrift skal ha evne til å gi visse typer av oppgaver, må ikke fortolkes på en slik måte at det er opp til det enkelte foretak å avgjøre hvordan en eventuell oppdeling av lokale enheter i flere bedrifter skal skje. Det er oppgaveevnen til flertallet av foretakene som må bestemme den praktiske definisjon av bedriften i de tilfelle da det er spørsmål om å avgjøre hvordan virksomhetskombinasjoner innenfor et lokalt avgrenset område skal deles opp i forskjellige bedriftsenheter.

Som nevnt foran vil klassifikasjonsenhet og rapporteringsenhet falle sammen i de aller fleste tilfelle. Bedriften vil med andre ord som regel være både klassifikasjonsenhet og rapporteringsenhet for oppgaver til produksjonsstatistikken, mens foretaket på tilsvarende måte vil fungere som begge enheter for oppgaver til regnskapsstatistikken. Prinsipielt skulle det ikke være noe i veien for å nytte foretaket som rapporteringsenhet for alle oppgaver som vedrører virksomheten i den enkelte bedrift innen foretaket. En slik fremgangsmåte vil imidlertid være lite hensiktsmessig i praksis, idet en i tilfelle måtte nytte meget omfattende og kompliserte spørreskjemaer. En annen sak er om det ikke ville være mer hensiktsmessig å be foretaket som sådant å gi et samlet svar på enkelte av de spørsmål som under det nåværende opplegg blir stillet til hver enkelt bedrift. I visse tilfelle kan det også tenkes å være enklere å innhente opplysningene fra den lokale enhet enn fra den enkelte bedrift.

Innhenting av oppgaver med henblikk på studium av tekniske relasjoner mellom vareproduksjon og ressursforbruk eller detaljerte produktivitetsstudier bør knyttes til tekniske enheter. Som rapporteringsenhet for slike oppgaver vil det sannsynligvis være mest hensiktsmessig å nytte foretaket eller bedriften.

For de oppgaver som innhentes i korttidsstatistikken vil det stort sett være tilstrekkelig med en gruppering etter enhetens aktivitetsfunksjon.

I de tilfelle et foretak har flere bedrifter innenfor samme aktivitetsgruppe, er det derfor tilstrekkelig å få oppgaver for alle disse bedriftene under ett. Slike rapporteringsenheter som vi også kan nytte som klassifikasjonsenheter, kalles for aktivitets- eller bransjeenheter.

Foretak som er knyttet sammen gjennom felles eierskap, kommer inn under enhetstypen konsern. For visse kjennemerker vil konsernet være en interessant klassifikasjonsenhet, idet mange viktige beslutninger fattes på konsernnivå. Det er imidlertid ikke bare et direkte eierskap som er avgjørende for om et foretak har kontroll over andre foretak. Det kan også være kontraktsmessige avhengighetsforhold eller avhengighet gjennom felles styremedlemmer, og dette gjør det ekstra komplisert å definere en klassifikasjonsenhet som er overordnet foretaket, på en formålstjenlig måte. Som rapporteringsenhet vil konsernet eller en tilsvarende enhet for foretak under samme ledelse ikke være særlig egnet, da det bare vil være et fåtall konsern som fører så detaljerte konsernregnskap at de vil tilfredsstille de krav til oppgavegiving som industristatistikken forutsetter.

Følgende tabell gir en oversikt over hvilke enheter som vil være de mest relevante for henholdsvis rapportering og klassifikasjon av de ulike arter av oppgaver som det er behov for å hente inn til en tidsmessig industristatistikk:

Oppgaveart	Rapporteringsenhet (R)						Klassifikasjonsenhet (K)					
	Konsern		Foretak		Bransjeenhet		Lokal enhet		Bedrift		Teknisk enhet	
	R	K	R	K	R	K	R	K	R	K	R	K
Aktivitet	-	x	x	x	x	x	x	-	x	x	-	x
Beliggenhet	-	-	-	-	-	-	x	-	x	x	-	x
Størrelse	-	x	x	x	-	-	x	-	x	x	-	x
Eierform	-	-	x	x	-	-	-	-	-	-	-	-
Sysselsetting, i alt	-	x	x	x	x	x	x	-	x	x	-	x
" , yrkesgrupper ..	-	-	x	x	-	-	-	-	x	x	-	-
" , timeverk	-	-	-	-	x	x	-	-	x	x	-	x
" , direkte lønn ..	-	x	x	x	-	-	-	-	x	x	-	x
" , indirekte lønn.	-	x	x	x	-	-	-	-	-	x	-	-
" , utdanning	-	-	x	x	-	-	-	-	x	x	-	x
Arbeidsukens lengde	-	-	-	-	x	x	-	-	x	x	-	-
Skiftordning	-	-	-	-	-	-	-	-	x	x	-	-
Realkapital, bygninger og anlegg	-	x	x	x	-	-	x	-	x	x	-	-
" , maskiner	-	x	x	x	-	-	-	-	x	x	-	x
" , transportmidler ..	-	x	x	x	-	-	x	-	-	x	-	-
" , tomter	-	x	x	x	-	-	x	-	-	x	-	-

Når en skal definere de kjennemerker en ønsker å innhente oppgaver for til industristatistikken, må det tas tilbørlig hensyn til vanlig bokførings- og dataregistreringspraksis i foretak og bedrifter. I et integrert statistikkssystem spesielt utformet med henblikk på å gjennomføre økonomiske analyser, må de statistiske kjennemerkene selvsagt defineres med dette formål for øye. Men dersom en for analytiske formål må definere kjennemerker på en slik måte at de ikke faller sammen med de definisjoner som foretakene bruker i sitt interne registreringssystem, må det overveies nøye om det ligger innenfor rimelighetens grenser å forlange at et foretak eller en bedrift skal kunne gi direkte svar på de spørsmål som må stilles. Med den store variasjon som vi finner i foretakenes regnskapspraksis vil det være uråd å stille spørsmål på en slik måte at de kan tilpasses det enkelte foretaks regnskapsførsel fullt ut. Til en viss grad vil det derfor være nødvendig for et foretak eller en bedrift å foreta omposteringer eller omvurderinger for å kunne svare på de spørreskjemaer som nyttes for utarbeiding av industristatistikk. Det vil imidlertid være visse grenser for hvor langt en bør gå med å stille krav til oppgavegiverne om å gi tall som ikke kan trekkes direkte ut av firmaets bøker. I enkelte tilfelle vil det sannsynligvis gi bedre resultater å spørre etter tall som oppgavegiverne har relativt lett for å gi, selv om disse ikke er i samsvar med statistikkens definisjonskrav, enn å spørre direkte etter tall som er i samsvar med de definisjoner som trengs for statistiske analyser, dersom det vil koste uforholdsmessig mye arbeid for oppgavegiverne å gi slike tall. For å kunne utnytte tall som blir gitt for kjennemerker som ikke er definert på en slik måte at de tilfredsstillende statistikk-systemets krav, må det være mulig å innhente tilleggsopplysninger som kan nyttes til å justere tallene slik at de iallfall tilnærmet kan innpasses i statistikk-systemet.

Også når det gjelder valg av rapporteringsenhet er det viktig å ha best mulig kjennskap til vanlig registreringspraksis i de ulike enhetstyper. Selv om vi for analyseformål må ha primærdata som kan knyttes til bestemte klassifikasjonsenheter, kan det godt hende at det i visse tilfelle vil være hensiktsmessig å innhente dataene fra en annen enhet enn den som de skal henføres til. Dette kan ha sammenheng med at de oppgaver en ønsker for en bestemt klassifikasjonsenhet ikke blir registrert på dette nivå, men bare samlet for flere enheter på et høyere nivå i enhetshierarkiet. I så fall må de sumtall en kan få fra den høyere enhet allokere på de enkelte klassifikasjonsenheter ut fra et eller annet normsystem. Å innhente oppgaver fra en annen enhet enn den en vil nytte som klassifikasjons-

enhet kan også være hensiktsmessig både fordi dette vil være enklest for foretaket og fordi en da har større sjanse enn ved direkte innhenting for å få tall for hver klassifikasjonsenhet som er fullstendige og konsistente.

VII. SAMMENFATNING OG KONKLUSJONER

1. Industristatistikken inntar en sentral plass i vår økonomiske statistikk. En rekke brukergrupper fra storting, regjering og sentraladministrasjon, interesseorganisasjoner og individuelle foretak til den menige samfunnsborger vil ha bruk for industristatistikk til bestemte formål slik som forskning og utredning, planlegging, beslutning, etterprøving og kontroll eller til alminnelig informasjon om næringspolitiske og næringsøkonomiske spørsmål.
2. For funksjonelt definerte industrisektorer har en først og fremst bruk for oppgaver som vedrører vareproduksjonen og bruk av produksjonsressurser slik som råstoffer, hjelpestoffer, rekvisita, arbeidskraft og kapital. Tilfredsstillende oppgaver over bruk av kapitalressurser er det ikke lett å få tak i. Oppgaver over forsikringsverdien vil sannsynligvis være den beste indikator en kan få på dette forbruk. For vareproduksjon og vareforbruk trenger en oppgaver både over mengder og verdier. Verditalle vil inngå i alle former for økonomiske analyser og vurderinger. Mengdetall vil være av særlig interesse når en skal måle volum og volumendringer, beregne markedsandeler, studere tekniske sammenhenger og beregne absolutte produktivitetstall.
3. For institusjonelle sektorer trenger en oppgaver over inntekts- og formuesforhold. Statistikken for disse sektorer må bl.a. vise foretakenes inntjeningssevne, investeringer og avskrivninger, fondsopplegg, betaling av skatter og utbytte, beholdning av realaktiva, fordringer, egenkapital og lånekapital og evne til selvfinansiering.
4. For å kunne analysere produksjonssammenhenger og produksjonsstruktur er det nødvendig å inndelegge industrivirksomheten i funksjonelle industrisektorer. De funksjonelle klassifikasjonsenheter, dvs. bedriftene, har stort sett bare myndighet til å fatte beslutninger som vedrører selve driften ved disse enhetene. Mer vidtrekkende beslutninger om å legge om produksjonen til å omfatte nye produkter eller nedlegging av gammel produksjon, investeringer i nytt produksjonsutstyr, endringer i markedsførings-

politikken, inngåelse av produksjons- eller salgssavtaler med andre foretak osv., blir som regel fattet på foretaks- eller konsernplanet. Statistiske oppgaver som gjelder hele foretaket eller konsernet er derfor også av stor interesse. Foretaket er en institusjonell enhet som ofte vil drive virksomhet som ved en funksjonell næringsinndeling faller i ulike næringssektorer. Foretaksstatistikken blir en statistikk for institusjonelle næringssektorer.

5. For å kunne analysere hele samspillet mellom de teknisk-økonomiske aspekter en møter i funksjonelle sektorer og de rent økonomiske aspekter i de institusjonelle sektorer, er det nødvendig med god sammenheng mellom de talloppgaver over produksjon, forbruk av varer og tjenester, lønnskostnader osv. som innhentes for funksjonelle sektorer og talloppgaver over salgsverdi, innkjøpsverdi, lagerendring, lønnsutbetaling m.v. som innhentes fra foretakene for utarbeiding av institusjonell industristatistikk.

6. I tillegg til de oppgaver som innhentes til den industristatistikk som utarbeides under det nåværende opplegg, vil det være av interesse å innhente oppgaver som vedrører sider ved den industrielle virksomhet som en i dag har lite eller ingen konkret kunnskap om. Som eksempler på slike nye statistikkområder kan nevnes: (i) forurensning og miljøvern, (ii) forskning og produktutvikling, (iii) energibehov, (iv) transportbehov og (v) skiftordninger.

7. Bortsett fra nasjonalregnskapets beregninger av input og output som ikke kommer med i den årlige produksjonsstatistikk for industrien, blir alle primærdata som nyttes til utarbeiding av industristatistikk for funksjonelle næringssektorer innhentet direkte fra den funksjonelt definerte bedrift. Det bør imidlertid tas opp til nærmere vurdering om dette er hensiktsmessig i alle tilfelle. Det er således mye som taler for at det er lite rasjonelt å spørre bedriften om oppgaver over investeringer i bygninger, tomter eller transportmidler, lagerbeholdning av innkjøpte råvarer og halvfabrikata, eller forbruk av indirekte materialer, rekvisita og kontormateriell. Slike oppgaver kan i de fleste tilfelle bare oppgis med tilstrekkelig nøyaktighet av foretaket under ett eller eventuelt for den lokale enhet. For den videre bruk av de tall foretaket kan gi for slike kjennemerker, vil det være av stor betydning om foretaket kan gi en skjønnsmessig fordeling på de enkelte bedrifter.

8. Ved utarbeiding av statistikk for funksjonelle industrisektorer kan det være aktuelt å nytte ulike klassifikasjonsenheter avhengig av hva statistikken skal brukes til. For de fleste formål vil bedriften være den

mest relevante klassifikasjonsenhet, men for den månedlige produksjonsstatistikk og annen korttidsstatistikk hvor det som oftest bare blir spørsmål om å gruppere primærdataene etter næring, vil det være tilstrekkelig å ha oppgaver som er knyttet til en aktivitets- eller bransjeenhet. For spesielle undersøkelser kan det være av interesse å nytte den tekniske enhet som klassifikasjonsenhet.

For institusjonelle sektorer vil foretaket være den primære klassifikasjonsenhet. Dersom det er mulig å finne en hensiktsmessig løsning på en del intrikate definisjons- og identifikasjonsproblem, vil det også være av interesse å utarbeide statistikk med konsernet eller en tilsvarende enhet som klassifikasjonsenhet.

9. Foruten å ta stilling til spørsmålet om hvilke rapporterings- og klassifikasjonsenheter som vil være de mest relevante for utarbeiding av ulike typer industristatistikk, er det også viktig å ta opp til vurdering hvor ofte oppgavene skal innhentes.

10. Relativt stabile strukturdata vil det være tilstrekkelig å innhente hvert femte eller tiende år gjennom fullstendige bedriftstellingene. Slike fullstendige tellinger vil ellers danne et nødvendig grunnlag for utarbeiding av sterkt detaljerte geografiske grupperinger. De vil ennvidere kunne tjene som en nødvendig ramme for planlegging og trekking av tilfeldige utvalg. Opprettelsen av relativt fullstendige foretaks- og bedriftsregistre og den løpende ajourføring av disse, har imidlertid til en viss grad gjort bedriftstellingene av den vanlige typen overflødige. Når vi en gang i fremtiden kommer så langt med utformingen av arkivstatistiske metoder at de er kommet ned på et praktisk anvendbart nivå, vil ikke bare bedriftstellingene, men også en stor del av annen industristatistikk kunne utarbeides på grunnlag av dataarkiver uten direkte innhenting av opplysninger spesielt for statistiske formål.

11. På årlig basis er det viktig å få inn oppgaver som gjør det mulig å stille opp produksjons- og varekonti for nasjonalregnskapets funksjonelle industrisektorer og inntekts- og kapitalkonti for de institusjonelle sektorene. For dette formål trengs det for hver funksjonell sektor oppgaver over verdien av leverte varer, som skal balansere med verdien av forbrukte varer og tjenester, lønnsutgifter, kapitalslit, indirekte skatter og subsidier og eierinntekt. For institusjonelle sektorer trenger en oppgaver over ulike inntekts- og utgiftsarter, skatter, avskrivninger, overskott og overskottets anvendelse til fondsopplegg, egenfinansiering av ny investering og utbytte til eierne, beholdning av realkapital, likvider og annen fordrings-

kapital, aksjekapital og annen egenkapital og lånekapital. Årsstatistikken må også gi oppgaver som viser viktigere endringer i næringsstruktur, bedrifts- og foretaksstruktur, produksjonsstruktur, inntekts- og kapitalstruktur osv. For de funksjonelle sektorer må årsstatistikken være fullstendig nok til å gi en brukbar utvalgsramme for innhenting av oppgaver til måneds- og kvartalsstatistikk og annen korttidsstatistikk.

12. Korttidsstatistikken må særlig ta sikte på å gi oppgaver over størrelser som kan endre seg forholdsvis hurtig og som er av sentral betydning for analyser av konjunkturforløpet og andre kortsiktige utviklingstendenser. Som eksempler på viktige data i korttidsstatistikken kan nevnes mengdetall over produksjon av ulike vareslag og leveringspriser på disse, utnyttingsgrad av produksjonskapasiteten, sysselsatte arbeidstakere, ordreinngang og ordreserver, investering og investeringsplaner og lageropplegg. Løpende produksjons- og lageroppgaver, eventuelt salgsoppgaver, for spesifiserte vareslag vil være av stor verdi for foretakenes markedsføringsarbeid, og nytten av korttidsstatistikken for dette formål ville øke sterkt om statistikken ble utvidet til å omfatte både et større antall produsenter og flere vareslag.

14. I tillegg til det standardiserte sett av statistiske oppgaver som innhentes gjennom det regulære statistikk-system (bedriftstillinger, årsstatistikk og korttidsstatistikk), vil det også være behov for å hente inn industristatistiske oppgaver gjennom spesialundersøkelser. Det vil være behov for slike ad hoc-undersøkelser dels for å få kjennskap om strukturelle forhold som er blitt av spesiell interesse, men som ikke er blitt belyst gjennom den regulære industristatistikk, og dels for å måle betydningen av irregulære fenomener, f.eks. reduksjon i produksjonen på grunn av mangel på elektrisk kraft i tørkeår.

15. Det igangværende arbeid med å revidere opplegget til industristatistikken er forutsatt å være ferdig innen utgangen av 1972. Med de planleggingsressurser Byrådet kan ofre på dette prosjektet, vil det være uråd å gå grundig inn på alle de aspekter som er berørt i dette notatet. En prioritering av arbeidsoppgavene vil derfor være nødvendig.

16. Øverst på prioriteringslisten er det naturlig å sette integrering av oppgavene til den årlige produksjonsstatistikken for industrien og årlig regnskapsstatistikk for industriforetak. Høyt oppe på prioriteringslisten bør en også sette valg av rapporteringsenhet, utvidelse av den månedlige produksjonsstatistikken og eventuell utarbeiding av statistikk for kjennemerker som en i dag mangler eller har helt utilstrekkelige oppgaver for.